

Wikipedia:Källhänvisningar från Wikipedia

Romer <http://sv.wikipedia.org/wiki/Romer>

Flagga för den romska folkgruppen antagen på den första romska världskongressen 1971 i London

Romer, *roma* (av *rom*, vilket betyder "människa" på romani), är en folkgrupp. Folkgruppen kallas även **zigenare**, en term som emellertid kan uppfattas som nedsättande och numera undviks i offentliga sammanhang i Sverige. Ordet *zigenare* kommer ursprungligen från den turkiska benämningen på romer: "*Antziganoi*." Av de cirka 20 miljoner romer som bor över hela världen så bor ungefär 15 miljoner i Europa, främst i Östeuropa. Det bör dock tilläggas att siffrorna är något osäkra, på grund av att många romer undviker att registrera sin etnicitet av fruktan för förföljelse.

Historia

Romerna utvandrade från Indien under 900- eller 1000-talet, källorna till romernas historia är få och orsakerna till utvandringen är osäkra. Social oro och svält kan ha varit några av orsakerna. Muslimska expansion i norra Indien och ovilja att tjäna under muslimskt styre har även framförts som skäl till massutvandringen. Ordet "gajo" som betecknar icke-romer anses ha sitt upphov i namnet på den muslimske härföraren Muhamad Ghazni. Sannolikt kom folkgruppen till Europa genom Sidenvägen via Persien, Grekland och Armenien. De första europeiska nedteckningarna av romernas existens är från tidigt 1300-tal. Romerna fanns i Armenien och Konstantinopel (Istanbul) på 1000-talet. En av romernas dialekter Lomavren bygger till stor del på armeniska.

Från början blev romer väl mottagna och bosatte sig framförallt i Öst- och Centraleuropa i dagens Ungern, Slovakien, Bulgarien och före detta Jugoslavien, länder som också var omstridda gränsländer mellan det Osmanska riket och det kristna Europa. Från 1450-talet och framåt angreps romerna och anklagades för att vara turkiska spioner och förföljelserna började. Dessa anklagelser anses idag vara helt grundlösa; tvärtom menar forskarna att romerna själva fick fly från turkarna när det grekiska väldet invaderades.

Liksom andra minoriteter blev romerna utsatta för förföljelser och folkmord när nationalstaterna växte fram. I nuvarande Rumänien och Moldavien förslavades den romska befolkningen och slaveriet upphävdes först 1864. Under Förintelsen i Nazityskland hörde romerna, vid sidan om judarna, till de hårdast drabbade, uppgifterna varierar mellan 500 000 och 2 miljoner avrättade romer. Efter Sovjetunionens fall har romernas situation i östra

Europa försämrats ånyo och antiziganism har ökat. I vissa länder har det lett till pogromer, samt att de utsätts för diskriminering och ryktesspridning.

Armenien och mindre Asien

De första europeiska nedteckningarna av romernas existens är från tidigt 1300-tal. Några av de första anteckningarna romerna fanns på Kreta i Grekland år 1322, samt i Västarmenien och Konstantinopel (Istanbul) på 1000-talet. En av romernas dialekter Lomavren bygger till stor del på armeniska.

Det finns en teori om att man förväxlade dem med en sekt som kallades artzinganos/antziganoi bestående av spåmän från mindre Asien och Armenien. Detta skulle vara anledningen till den svenska benämningen zigenare. (Källa: *Om Zigenare* av Gunni Nordström-Holm, Armas Lind, Statens invandrarverk, 1982, ISBN: 91-7016-379-0).

Sverige

Den 29 september 1512 kom Greve Antonius med ett stort antal familjer. Greve Antonius och hans här blev kallade för tattare senare i en svensk krönika av Olaus Petri. Själv sade sig hären komma från "Klene Egiff", lilla Egypten vilket tolkats av vissa forskare som en romsk bosättning på Pelleponessos i Grekland. Ifall Greve Antonius är samma person som Antonius Gagino passerade denna romska här Skottland 1505 enligt ett brev från den skotske kungen Jakob IV. Bland finska, norska och svenska gammalromska släkter har namn som Grek och Skotte cirkulerat, vilket kan ha sin förklaring i vandringsvägarna.

Romernas historia i Sverige är en historia kantad av förföljelse, trakasserier och diskriminering. På 1500-talet var det belagt med dödsstraff för manliga romer att uppehålla sig i landet. På riksdagen i Örebro 1617 beslutades att landets alla "tattare och zigenare" skulle utvisas. Mellan 1914 och 1953 var romsk invandring till Sverige förbjuden, vilket betyder att Sveriges gränser var stängda för romska flyktingar under andra världskriget och de nazistiska förföljelserna

Italien

Den italienska regeringen inledde planer på att registrera alla landets romer med hjälp av fingeravtryck år 2008. Roberto Maroni (inrikesminister) har försvarat förslaget med att det är nödvändigt för att förebygga brott och identifiera illegala invandrare.

Arbetet inleddes i lägre utanför staden Neapel i början av juli 2008. Barn som vuxna i de över 700 läger med romer som finns i landet ska alla tvingas lämna sina fingeravtryck och personuppgifter.

Arbetet ska vara slutfört i mitten av oktober 2008 och är enligt Roberto Maroni nödvändigt för att bekämpa kriminalitet. Folkräkningen ska också avslöja vilka av romerna som befinner sig olagligt i landet.

Det bor omkring 150 000 romer i Italien. Drygt hälften av dem är italienska medborgare och 20 procent är medborgare i ett annat EU-land. Resten riskerar att utvisas efter folkräkningen.

Unicefs generalsekreterare i Italien, Vincenzo Spadafora, har uttryckt sin och Unicefs förvåning och starka invändningar mot beslutet att insamla fingeravtryck från romska barn.

Språk och kultur

Många romer talar språket romanes eller romani chib, som är ett officiellt minoritetsspråk i Sverige.

Synen på renhet är något som genomsyrar hela romernas kultur. Det finns ett antal regler gällande renhet som bör följas. Män är generellt sett renare än kvinnor. Barn och äldre är renare än andra. Matplatsen är helig, matkärl som har vidrört marken eller stolar måste kastas. Man får inte tvätta kökshanddukar eller annan kökstextil tillsammans med annan tvätt. Man får heller inte blanda yngre och äldres kläder när man tvättar, inte heller kläder som man använder nedanför midjan med kläder ovanför (allt nedifrån midjan och ner anses vara smutsigt).

Man har traditionellt försörjt sig på olika former av hantverk, särskilt silversmide. Man blandade ofta religiösa och vidskepliga element i smyckena: fruktbarhetens symbol solen, och det livshotande "onda ögat". Genom att avbilda det onda som en gudom värjde man sig mot det. En annan typisk symbol har varit silverknapparna som män traditionellt bar, ofta avbildade som kvinnobröst. Innebörden av dessa symboliska inslag har med tiden försvunnit, och fokus har alltmer koncentrerats på det dekorativa.

Arbete mot diskriminering

EU har satt hårda krav på Bulgarien och Rumänien att integrera sina romska minoriteter. Ett steg i att visa att man är på god väg är projektet: *Decade of Roma Inclusion*.

Den organisation i Bulgarien som riktar stark kritik mot denna integration är den Bulgariska nationella alliansen. Det bulgariska partiet Ataka är också mycket kritiska till romerna i landet. Deras partiledare, Volen Siderov, fick 22 procent i presidentvalet 2006.

Svenska myndigheter kom 1999 att erkänna romerna som en av fem nationella minoriteter i Sverige och romani chib som ett av de nationella minoritetsspråken. En direkt följd av erkännandet som minoritet var att ett råd för romska frågor upprättades 2002. I en enkätundersökning som DO (Diskrimineringsombudsmannen) lät göra bland 150 romer år 2003, ansåg 90 procent av de tillfrågade Romerna att Sverige till stora delar var ett rasistiskt land. På grund av det lilla urvalet av tillfrågade är resultatet av den undersökningen inte statistiskt säkerställt.

Sinti

Sinti är en folkgrupp som idag främst lever i Tyskland, Österrike samt i viss mån i Benelux. En man från detta folk kallas *sinto*, en kvinna *sintisa*.

Sintifolket sägs härstamma från den nu Indien regionen Sindh, men utvandrade därifrån tidigare än romerna, som de emellertid är besläktade med. De flesta sinti talar sin egen dialekt av romani chib, men en del talar varianter av romanes. Även sintifolket har delats upp i grupper beroende på i vilket land de bott i generationer.

Sintigrupperna är inte en del av resande, men många av resandesläkterna i Sverige härstammar från sinti.

Varifrån ordet sinti härstammar är osäkert, men det kan ha att göra med namnet på regionen Sindh.

Den kända jazzgitarristen Django Reinhardt var sinto. Hans ättling Dotschy Reinhardt är också verksam inom musiken.

Resandefolket

Resandefolket (*resande*; förr *tattare*, ordet anses numera nedsättande) härstammar från olika grupper som i äldre tid stod utanför det etablerade svenska samhället.

I många länder finns personer som kallar sig resande (på engelska *travellers*) och dessa har skiftande bakgrund. I Sverige hade resandefolket en livssituation liknande romernas, som de resande därför känner en stark samhörighet med Svenska staten inbegriper även resandefolket i gruppen romer

Ursprung

Resandefolkets ursprung är omdebatterat, men enkelt uttryckt finns det tre huvudteorier: Den första gör gällande att de resande är romer med en särskild kultur; den andra klassar dem som en socioekonomisk grupp som historiskt sett haft likartade yrken. Den tredje förklaringen går ut på att de resande härstammar från soldatsläkter från Tyskland eller Ryssland.

Fram till 1900-talets början gjordes ingen åtskillnad mellan romer och resande (*zigenare* respektive *tattare*), varför det är svårt att komma till klarhet om det är fråga om olika eller samma folk. Enligt den första teorin är de resande ytterst ättlingar till de romer som anlände till Stockholm den 29 september 1512. Olaus Petri omskrev dem som "tattare", möjligen i tron att de var tatarer. Enligt den andra teorin härstammar resandefolket från människor som av olika anledningar förskjutits från bondesamhället och därför tvingats ge sig ut på vägarna och försörja sig bäst de kunnat; denna förklaringsmodell fick stor spridning genom Adam Heymowskis doktorsavhandling år 1969. Senare genealogisk forskning av bland annat BO Lindwall har dokumenterat ett ursprung i de "zigenare" och "tartare" som finns belagda i källmaterial från 1600- och 1700-talet. Förbindelser med etniska svenskar förekom dock tidigt, och de flesta resande har idag därför en blandad härkomst. Man har idag forskat och kommit fram till att namnet Johansson oftast togs av detta resande folk.

Historia

Resandefolket var ofta förknippade med vissa yrken. Ett typiskt resandeyrke under 1600-talet var häktmakare. Under tidigt 1700-tal var många av resandefolket borgare i svenska småstäder (exempelvis Gränna, Falkenberg och Hjo) som kringresande försäljare (krämare). Man besökte marknader och handlade med småvaror (kram) som exempelvis glas (glasförare) och även hästar. Under seklet tog också många värvning i armén, eller blev tvångsrekryterade. Därför är en del släktnamn bland resande idag ursprungligen soldatnamn. På 1800-talet ser man ofta resande som valackare och lumpsamlare.

Från slutet av 1800-talet började svenska myndigheter diskutera hur man skulle förhålla sig till "tattarna". Vad "tattare" inbegrep blev aldrig riktigt klarlagt; det var både ett skällsord och en benämning på människor som levde i Sverige men utanför samhället. Vid 1900-talets början hade flera barn till "tattare" omhändertagits och placerats på barnhem. Många gånger var "tattarfamiljer" tvungna att genomgå olika uppfostringprogram. Vid denna tid ansågs resandefolkets livsstil vara ett asocialt beteende och därför sinnessjukt.

På 1920-talet skärptes kravet på att medborgare skulle delta i samhället, och klimatet hårdnade. Bland annat tvångssteriliserades flera resande, och bland dem som förklarades som sinnessjuka blev en del lobotomerade. På några håll, såsom i Krämarstan utanför Finnerödja, förekom ett slags etnisk rensning på ställen där många resande slagit sig ner, så kallade tattarstäder. År 1948 skedde närmast rasupplopp i Jönköping mellan självutnämnda "vitas ledare" och deras anhang som gick på alla som antogs vara tattare (mörkt hår, bruna ögon osv.), se även Tattarkravallerna i Jönköping 1948.

Resande har i Sverige på samma sätt som romer varit utsatta för diskriminering på grundval av de fördomar som funnits om resandefolket. Resande har bland annat ansetts vara lata, opålitliga och i stor utsträckning ägna sig åt stöld och andra kriminella verksamheter.

Språk

Många resande har talat ett språk som kallas svensk romani. Nyare studier menar att språket har en svensk grammatik, med ord inlånade från bland annat romani, ett språk talat av romer. Huruvida svensk romani skall anses vara ett folkspråk eller ett sociolektiskt språk (liknande sotarspråk, knallarspråk med mera) är avgörande för synen på resandefolket såsom etnisk grupp. För resandefolkets del är det högst avgörande hur "etnicitet" definieras; olika definitioner avgör huruvida de ska ses som en härstammande från en lägre samhällsklass eller ett annat folk. Språket har varit hemligt för icke-resande, och många resande har glömt sitt språk.

De första skriftliga beläggen av ord och fraser i svensk romani är från 1700-talet. Språkforskaren Per Björkman skrev 1730 en avhandling i Uppsala, där han förtecknade 47 ord och uttryck, som soldaten Jacob Helsing berättat för honom. Att de resande talade ett eget språk är också belagt i rättsprotokoll från Rönnebergs ting i Skåne år 1764, där en fras är dokumenterad.

Romani

(*romani chib*) hör till den indoariska språkgrenen bland de indoeuropeiska språken. Det gör att romani (tillsammans med hindi, urdu, bengali och marathi) är besläktat med sanskrit, det gamla indiska kultspråket. Antalet talare uppskattas till c:a 4,8 miljoner personer i världen, spridda i flera länder.

Romani chib är ett av Sveriges officiella minoritetsspråk. Språket talas av romer. (Den gamla beteckningen *zigenare* anses i regel mindre politiskt korrekt.)

Ibland ser man stavningen *rommani*. Det är omtvistat om detta är samma sak som *romani*, eller om det avser helt olika språk, eller åtminstone olika dialekter.

Språket delar sig i olika dialekter (beroende på land), vilka alla trots stark uppblandning med de särskilda ländernas språk, omisskänneligt röjer sitt gemensamma från sanskrit härstammande och med de nyindiska språken (särskilt urdu) besläktade ursprung. Av dessa dialekter, som inte har något att göra med de särskilda ländernas "rotvälska" (slang, sociolekter), är de asiatiska och afrikanska ganska okända, men 13 europeiska (turkisk-grekiska, rumänska, ungerska, tjeckiska, tyska, polska, ryska, finska, skandinaviska, engelska, italienska, baskiska, spanska) ganska fullständiga genom ordsamlingar, grammatik, språkprov och vetenskapliga bearbetningar (företredesvis av Miklosich).

Några ord med romani-ursprung har tagit sig in som lånord i rikssvenskan, exempelvis *tjej* (flicka), *jycke* (hund), *lattjo* (roligt), *haja* (förstå). På svenska har dessa ord fått en slang-karaktär som de inte har i ursprungsspråket.

Flera av dessa dialekter avviker betydligt från varandra. En ungersk rom kan bara med ansträngning förstå en tysk och inte alls en engelsk eller spansk. Den sistnämnda dialekten har skilt sig mest från de övriga, genom att böjningen till stor del blivit som spanskans. Traditionellt har romer inte bara talat sitt modersmål utan även landets språk, och ofta flera andra. Den enda romska litteratur som finns är sagor och sånger, till en del översatta från andra språk, samt översättningar av några kapitel ur evangelierna. Den viktigaste och mest kända dialekten är den turkisk-grekiska.